

טעמים ודינים

בהלכות פסח

מתוך ספר טוב טעם כת"י

להרב הגדול רבי

חביב טולידאנו

ב"ר יוסף זצוק"ל

מגאוני מקנאס שבמרוקו

נלב"ע שנת תקע"ט

ירושלים תשע"ד

[illegible]

בעז"ה בקרוב יראה אור ספרו הגדול של רבינו
חביב טולידאנו זצוק"ל "**טוב טעם**" העוסק
במעגל השנה בהלכה ובאגדה.

ספר חשוב זה היה טמון וספון בגנזי משפחת
טולידאנו בכת"י של רבינו המחבר למעלה מ-200
שנה, וכמעט שנרקב ואבד, עד שקמנו להוציאו
ולחבר עלה ועלה ודף לדף להקים יד ושם לתורתם
של ראשונים.

רבינו בספרו מביא רבות מחידושיהם של זקניו
ואבותיו לבית טולידאנו, כמו"כ של שאר גדולי
מרוקו שבדורו ושלפניו – ומחכמי המזרח בכלל.

רבינו חיבר את ספרו בסביבות שנת תקנ"ב במקנס
בעניות מרובה ובייסורים גדולים.

דא עקא, אע"פ שהספר מוכן לדפוס, לכסף אין
מוצא, ואנו זקוקים בדחיפות לתרומות ולעזרה.
זכות רבינו המחבר תעזור לכל המסייעים בכל
ולב"ב בכל מילי דמיטב.

לפניות והנצחות

02-6563224

057-3155683

כמה דינים מחודשים

וטעמי דינים השייכים

לפסח

הטעם שאין אנו מברכים על ביטול חמץ משום שהבטול הוא תלוי בלב האדם¹ וא"צ להוציאו בשפתיו ואין בו מעשה כלל ואין מברכין על מצווה שאין בה מעשה:

וגם אין לברך על בדיקת חמץ מפני שהיא מדרבנן². כ"כ באבודרהם [סדר בדיקת חמץ]. וקשיא לי והרי חנוכה ומקרא מגילה שהם מדרבנן ומברכין עליהם, ואין זו קושיא דשאני התם שאין אנו מצווין עליהם כלל ורבנן הוא דתקינו להו לפיכך מברכין עליהם, דקרא כתיב לא תסור וכו' אבל חמץ אנו מצווים עליו לבטלו מדאורייתא ורבנן הוסיפו סייג ואמרו שחייב לבערו ואסייג דרבנן לא מברכין אלא אעיקר דרבנן הוא דמברכין שהוא הביעור. כך נ"ל לפרש כוונת הרב ודו"ק. עכ"ל א"ז **כהרמ"ט**³ זיע"א:

¹ לשון המשנה בפסחים מט א: ונזכר שיש לו חמץ בתוך ביתו אם יכול לחזור ולבער ולחזור למצותו יחזור ואם לאו יבטל בלבו, וכן מוכיח הר"ן [על הרי"ף] פסחים ב. ד"ה ומהו, ועיי"ש שכתב דאע"פ שמוכח בגמ' דמדין הפקר נגעו בה ובהפקר בעי אמירה מכ"מ הואיל ואיסורי הנאה אינם ברשותו רק חמץ בפסח עשאו הכתוב כאילו ברשותו סגי בביטול בלבו.

² בספר מהרי"ל הל' בדיקת חמץ יד, והאי דמברכין על ביעור חמץ ולא על בדיקת חמץ, משום דהבדיקה צורך הביעור הוא, דהביעור עיקר ולא הוי הבדיקה מיחשב הפסק בין הברכה למעשה דביעור, דברכת ביעור היא הבדיקה ומיחשב כמדבר בתוך הסעודה.

³ נר' שהוא רבי משה טולידאנו, אבי אביו, מח"ס אהל משה. ולא אבי אמו רמ"ט בעמח"ס מלאכת הקודש ושו"ת השמים החדשים.

עוד כתב הרב הנז"ה⁴ וא"ת למה הצריכו לבדוק חמץ בחורין ולהוציאו מביתו יותר משאר איסורין כגון חלב, ואם מפני שחלב ונבילות בדילין מהם כולי שתא משא"כ בחמץ, עדיין יקשה שהרי למזיר לא הצריכו להוציא היין מרשותו, אע"פ שאינו בדל ממנו כל השנה אלא ימי מזירותו בלבד. וגבי חדש נמי שאסור עד ו' בניסן ואפי' בחו"ל ואין בדילין ממנו ולא הצריכו להוציאו מביתו. וי"ל שהטעם בחמץ מפני שהזהירה בו התורה יותר [משאר] מצות ואסרה אותו בכל יראה ובכל יימצא החמירו בו יותר והצריכו לבדוק כדי שלא יבוא לידי מכשול. תדע שהרי בשאר איסורין אנו [הולכין] אחר הטעם ואפי' יין נסך שאיסורו במינו במשהו שלא במינו בנותן טעם, ואילו בחמץ בין במינו בין שלא במינו במשהו⁵ ודו"ק:

יש מצוות שמברכין עליהם בעל ויש מצוות שמברכין עליהם בלמ"ד [פסחים ז א]. ור"ת כתב הטעם לפי שכל מצווה שנעשית מיד כגון על המילה על ביעור חמץ על אכילת מצה על אכילת מרור על מקרא מגילה וכיוצא ברכתם בעל. וכל מצווה שיש בה שהות כגון להניח תפילין כל היום, להתעטף בציצית להיות עטוף כל היום, לישב בסוכה לישב ולטייל כל היום, מברכים בלמ"ד דלהבא משמע. וכן קול שופר יש שהות להפסיק בין התקיעות שעיקר מצוות שופר על סדר הברכות. ומה שמברכין בברכה שניה של תפילין על מצוות תפילין, שלא רצו רבותינו לתקן בברכות זה אח"ז בסגנון אחד, אלא ראשונה מברך להניח שכך דינה וכמ"ש והב' על מצות שהיא גמר המצוה. ומה שאנו מברכים על ההלל לקרוא ואנו מברכין על מקרא מגילה מפני שקורים את המגילה בלי הפסק אבל בקריאת ההלל מפסיקין והציבור עונין ראשי פרקים. והרמב"ם כתב (ברכות פ"א ה"א) טעם אחר, כל מצוה שעושה אותה לעצמו מברך לעשות, כגון המל את בנו או עושה מזחזה לביתו או מעקה לגגו או הפריש תרומה לעצמו או לבש תפילין או נתעטף בציצית. ואם עשה אותה לאחרים כגון מל בן חבירו או הפריש תרומה לחבירו מברך על העשייה. עשה מצוה לו ולאחרים כאחד אם היתה מצוה שאינו חובה מברך על

⁴ אבודרהם שם.

⁵ עיקר הדברים בתוס' פסחים ב. ד"ה אור לארבעה עשר, עיי"ש.

העשייה לפיכך הוא מברך על מצות עירוב. היתה חובה ועשה אותה לו ולאחרים מברך לעשות לפיכך מברך לשמוע קול שופר. נטל את הלולב מברך על נטילת לולב שכיון שהגביהו יצא ידי חובתו, אבל אם בירך קודם שיטול מברך ליטול לולב כמו לישב בסוכה. מכאן אתה למד שהמברך אחר שעשה בלא ברכה מברך על העשייה, אבל נטילת ידים ושחיטה הואיל וכדברי הרשות הם אפי' שחט לעצמו מברך על השחיטה ועל כסוי הדם ועל נטילת ידים וכן הוא מברך על ביעור חמץ בין שבדק לעצמו בין שבדק לאחרים, שמשעה שגמר בלבו לבטל נעשית מצות הביעור קודם שיבדוק עכ"ל הרמב"ם ז"ל⁶ עיי' רא"ש ז"ל בפסחים פ"א סימן י':

הטעם שאנו אומרים בערבית של י"ט אחר ופרוס פס' **אלה מועדי** וכו', בשבת אומרים **ושמרו**, ובר"ה או' **וביום שמחתכם** וכו', וביורה"פ **כי ביום הזה** וכו', וקשה והרי צריך לסמוך גאולה לתפילה בתפילת ערבית מ"מ הני קראי לא הוי הפסק לפי שהם מעין גאולה וכגאולה אריכתא דמיא וכמ"ש הטור בסי' רס"ז בטעם פסוק דשמרו בני ישראל וכו' בליל שבת דלמה לא הוי הפסק לפי שאם ישמרו שבת כראוי אין צריכין שמירה שמיד יהוא [נגאלין]. וה"נ אם ישמרו ויקיימו את המועדות וכן אם יעשו תשובה בר"ה ויוהכ"פ יתכפרו להם העוונות ומיד הם נגאליים כמו שכתבו חז"ל גדולה תשובה שמביאה את הגאולה [יומא פו ב].

והלבוש [אורח חיים תקפ"ב ב] כתב דהוו מעין גאולה דביו"ט אומרים אלה מועדי וכו' משום דכל המועדים הם זכר לגאולת מצרים, כמו שנאמר בפירוש בכל אחד זכר ליציאת מצרים, וביום הכיפורים שאומרים פסוק כי ביום הזה יכפר עליכם וגו' הוא זכרון הגאולה האמתית הוא גאולת הנפש, ואין לך גאולה אריכתא גדולה מזה. כן נ"ל. עכ"ל:

הטעם שאין מברכין שהחיינו על ביעור חמץ י"מ שאין מברכין זמן אלא על דבר שיש לו זמן קבוע, אבל חמץ אין לו זמן קבוע - שהיוצא

⁶ כ"ז באבודרהם, ברכת המצוות ומשפטיהם.

בשיירא קודם ל' ודעתו לחזור חייב לבער. ואין זה נכון שהרי הרוצה לעשות סוכתו בריש שתא לשם החג שהיא כשירה למה מברכין שהחיינו והרי אין זמנה קבוע⁷ [אמר הכותב נראה דלא דמי דהתם בחמץ יצא ידי חובת הביעור קודם ל' אבל הכא אם עשה סוכתו בריש שתא לא יצא כי אם ידי עשיית הסוכה אבל עיקר ישיבת סוכה לא יצא י"ח כי אם עד זמנה⁸ וק"ל] והטעם הנכון הוא שאין מברכין שהחיינו אלא על דבר שיש בו שמחה והנאה לגופו, ולכן מברכין שהחיינו על מקרא מגילה וחנוכה שהם לשמחה דחס רחמנא עלן וכן נטילת לולב יש בו שמחה שמריח ריח טוב אבל חמץ אין בו שמחה והנאה לגוף אלא מצטער באיבוד חמצו. וספירת העומר גם כן אין בה שמחה והנאה לגוף בזמן הזה. וא"ת והרי מצה ומרור וד' כוסות שיש בהם שמחה והנאה לגוף ואין אומרים בהם זמן, י"ל שדי לו בברכה שאחר ההגדה שהזכיר בה והגיענו ללילה הזה לאכול בו מצה ומרור, א"נ די לו בזמן שאומרים על הקידוש. וגם מזה הטעם נוכל לפרש שאין מברכין שהחיינו על ביעור חמץ, דכיוון שהבדיקה לבער החמץ לצורך המועד די לו בזמן שאומרים על הכוס במועד, וכן בספירת העומר כיוון שהספירה אינה כי אם לצורך הבאת הבכורים כמ"ש וספרתם לכם כו' עד ממחרת השבת די לו בזמן שאומר על הכוס במועד כנ"ל.

והרמ"ה כתב טעם אחר, שאין מברכין שהחיינו אלא על מצווה שעשייתה היא גמר מלאכתה וגבי ביעור חמץ הבדיקה והביטול שעושים ליל י"ד אינה גמר [מלאכתה] ועוד שאין זמן השבתה מן התורה אלא אחר ו' שעות. עכ"ל א"ז הרב כהרמ"ט ז"ל:

אם במקום מקדש ישראל והזמנים אמר מקדש השבת וחזר ואמר מקדש ישראל והזמנים יצא, ודווקא בתוך כדי דיבור וידוע שהוא יו"ט רק שטעה [שו"ע תפ"ז א'⁹]. ובמ"א כתב ע"ז ח"ל היינו דווקא שלא

⁷ שהרי כולל בברכתו בליל יו"ט בסוכה גם את בנייתה.

⁸ דמשום דעיקר המצווה יש לה זמן, כולל בשהחיינו גם את מצוות בניית הסוכה שאין לה זמן קבוע.

⁹ כן מוכח בלשון השו"ע דצריך שיידע בשעה שאמר ברוך אתה ה' שהיום יו"ט רק התבלבל. אבל בביאור הגר"א חולק ע"ז.

הזכיר של יו"ט באמצע, אבל אם הזכיר של יו"ט באמצע אפילו חתם בשל שבת יצא¹⁰, וא"כ אם חתם מקדש ישראל והזמנים אפי' לא הזכיר של יו"ט באמצע יצא, וכן אם חתם מקדש ישראל לבד ולא הזכיר והזמנים יצא ודווקא בתפילה אבל בקידוש לא יצא עכ"ל. וחק יעקב חולק וס"ל דאף בתפילה אם לא הזכיר והזמנים לא יצא ע"ש:

אם חל יו"ט בשבת ושכח בחתימה ולא הזכיר שבת כתב בספר כנה"ג ומהר"א כהן דיצא וא"צ לחזור, אבל מהר"ם גאלאנטי ומהר"י אלפאנדרי והפר"ח כולם הסכימו דצריך לחזור:

אם הוא עומד במודים ונסתפק אם חתם בשל שבת או בזמנים אך הוא זוכר שהתחיל אתה בחרתנו א"צ לחזור דכיוון שזוכר שהתחיל אתה בחרתנו מסתמא הזכיר יו"ט וכיוון שהזכיר יו"ט אע"פ שחתם בשבת יצא וכמ"ש המג"א עכ"ל ס' יוסף עליכם¹¹:

פסח שחל להיות בשבת אין אומרים מעין שבע שברכה זו נתקנה בשביל עם שבשדות שמתאחרים בבה"כ בשביל שלא יזיקום המזיקים והאידינא א"צ שימור כי ליל שימורים הוא לה' מהמזיקים אבל בשבת שבתוך הפסח ודאי שצריך לומר מעין שבע וכן בשל מועדות שחלו להיות בשבת דליל שימורים לא מיקרי אלא ליל פסח דבפסח כתיב ליל שימורים הוא ולא אחר. וכן אנו נוהגים. ועיי' הרשב"ש שאלה שכ"ט ותבין:

אונן בליל יו"ט של פסח כתב בספר פסח מעובין¹² ז"ל מספקא לי אם חייב להסב או לא ואחרי ימים רבים באו לידי תשובות מהר"ם לובלין וראיתי בסי' ע"ג שכתב דאונן חייב בכל המצוות הנהוגות באותה הלילה בין בלילה משונה בין בליל ב' לחודש ולברך המוציא וברכהמ"ז, זולת סדר ההגדה - כיוון שיש בה אריכות דברים ומדרש פסוקים וטוב שיקרא אחר לפניו דבלילה חייב בכל המצוות וביום אפילו אינו רוצה לקוברו [פטור]. ואם אי אפשר לקוברו ביום לא

¹⁰ דיו"ט נמי שבת מקרי. כ"כ המ"א שם.

¹¹ לרבי יוסף מונטקין, שאלוניקי תצ"ז.

¹² סדר פסח לבעל כנה"ג.

חלה עליו אנינות אבל אסור לעלות לתורה עכ"ל ועיי' בהטור סי' תקמ"ח ס"ק ז'¹³.

כתב בספר יוסף עליכם ח"ל נראה לי לתת טעם קצת מה טעם צריך מצווה זו ביין ובפרט אם הוא מזיקו או שונאו כי לא יעשה כן לצעורי נפשיה בעת השמחה והחירות. ונראה ע"פ מה שראיתי בהרב שני לוחות הברית דקמ"ט ח"ל בקיצור דע כי המצווה הזאת והיין הם תיקון אדה"ר כי י"א עץ שאכל ממנו אדה"ר חטה היה וי"א גפן היה ודברי שניהם אמת למבין ... המצה היא תיקון החטה והיין הוא תיקון אשכול ענבים עכ"ד. א"כ כיוון דהוי תיקון אדם הראשון צריך האדם לדחוק עצמו כי אע"פ שמצר הוא עתה אדרבא שמחה לו דמתקבל תקונו בעת ובעונה הזאת עת רצון עכ"ל:

כשאוכל הכרפס צריך לאכול פחות מכזית ויהיה זריז ונזכר לפטור בברכה זו את המרור וע"כ אמרו לאכול פחות מכזית כדי שלא יצטרך ברכה אחרונה ויפטור בה את המרור וגם בדיעבד אירע ואכל כזית לא יצטרך ברכה אחרונה כיוון שהוא ספק אם חייב לברך ברכה אחרונה כמ"ש הטור ספק ברכות להקל בברכות דרבנן:

כתב הרב כמה"ר יהודה בן עטר¹⁴ דהכרפס אין מברכין עליו בורא פה"א אלא בגדל בגינה אבל בגדל בשדה דינו כעשבי דברא ומברכין עליו שהכל:

טעם שאין מברכין על החרוסת מפני שהוא טפל לכפרס ותנן כל שהוא עיקר ועמו טופל מברך על העיקר ופותר את הטפל:

¹³ זה לשונו: שאון אסור בהם ואם מת ביי"ט אם אינו רוצה לקבורו בו ביום אין עליו דין אנינות אא"כ צריך להחשיך על התחום להכין לו צרכי קבורה אז חל עליו דין אנינות משעה שמחשיך אבל אם מת ביי"ט שני והוא רוצה לקבורו או ביי"ט ראשון ורוצה לקבורו ע"י עו"ג חל עליו אנינות...

¹⁴ בקצור דינים להריטב"א שבהגדת פה ישרים, ליוורנו תר"ג [שהדפיסה מכת"י מוהר"ר חביב טולידאנו בן אליעזר, ש"ב של רבינו]: כתב שטיבול ראשון אע"פ שהוא מר אנו מברכים עליו בפה"א משום שמצוותו קובעת.

ובעניין הכרפס אם צריך לאוכלו בהסיבה או לא יש בו מחלוקת הגאונים ומצאתי באבודרהם ח"ל ולוקח מן הכרפס ומברך ואוכל ממנו מזית בהסיבה הוא וכל א' מהמסובים עמו שכן כתבו הגאונים ורוב המפרשים ז"ל.

ובספר ברכי יוסף כתב ח"ל כד הוינא טליא שמעתי מפי המרובין חכמי הדור כי לא פורש אי הכרפס נאכל בהסיבה ולפי טעם הכל בו דשם כרפס רמז אותיות ס' פרך כלומר שנשתעבדו סבלות פרך זכר לס' רבוא שנשתעבדו בפרך א"כ דמי למרור ואינו טעון הסיבה. וראיתי בס' שבלי הלקט שכתב בסי' ס"ד ח"ל נוטל כרפס או שאר מיני ירקות שהן לטיבול ראשון ומברך בפה"א ומטבל בחרוסת ואוכלו בלא היסבה עכ"ל. וכ"כ בספר צידה לדרך וכן ראיתי כתוב משם הרב מטה משה עיי"ש. וע"ד האמת יש רמז נכון בכרפס וכך היה מונה מילי קטנ"י ולא זמניה דהסיבה הוא¹⁵ ודו"ק עכ"ל. ובספר חוקת הפסח הביא משם הר' יונה דאוכלו בלא היסבה עיי"ש שהאריך:

הא שאין מברכין שעשה נסים בקידוש של פסח משום דבברכת אשר גאלנו היא במקומה ויותר מבוארת לפי שמזכיר בה פרט הנס:

הטעם שבחרו לבצוע כי אם מצה השנייה, כדי שבבואו לברך המוציא ופוגע בראשונה תחילה ונמצא עובר על המצוות כי צריך לברך המוציא על שלימה, וגם לא בחרו לבצוע הג' ולברך המוציא על השלימה, ואכילת מצה על השנייה, משום שצריך לברך על אכילת מצה על הפרוס כדרך של עני דמטעם זה אנו עושים יחץ אף שאין בחילוק זה שום תולדה:

הטעם שאנו קורים ההגדה קודם הסעודה ובפרט למי שהתענה ביום י"ד [ש]היה ראוי שיאכל ואח"כ יקרא ההגדה, אלא ודאי זה פשוט חדא דשמא יאכל קמעא וישתה וישן ויימנע מלעשות הסדר, ואע"פ שתקנו לקרות הלל אחר סעודה ולא חששו לזה, מ"מ אע"פ

¹⁵ עיי' ספר לקט הקציר עמ' של"ו לפרש דברי החיד"א בדרך הסוד.

שישן הרי כבר קיים הסיפור בהגדתו, ועוד כי רובן של סדר זאת הלילה הם עשויים כדי שישאל זה העניין ג"כ הוי בא מהם שסדרו לקרות ההגדה תחילה שישאלו תאו לנו לחם ובשר ונאכל ולכן הקדימוה וק"ל:

הטעם שאין מברכים אקב"ו לשתות ד' כוסות, לפי שהם מופסקין¹⁶ שאם עבר ושתאן בבת אחת לא יצא ואין מברכין אלא על מצווה הנעשית בב"א, ועוד היאך יברך לשתות ד' כוסות בלילה הזה והלא ב' מהם על קידוש של בהמ"ז מחוייבים בשבת ויו"ט נמי ולכן אין מברכין ודו"ק:

אם חל פסח בשבת מותר לקרות ההגדה בספר לאור הנר ולא חיישינן שמא יטה ואפי' הוא יחידי בבית, משום דהוי כעיון ראשי פרקים [שאין עם] הארץ אשר לא תהיה שגורה בפיו קצת. וכתב בספר שערי שמים ח"ל ומ"מ מי ש[אינו בקי] בה נראה שאסור ומ"מ העמידו חז"ל דבריהם אפי' במקום ד"ת בשב ואל תעשה:

הקשה הרי"ף ז"ל למה אין אנו מברכים על קריאת הגדה [כמו על] מקרא מגילה והלא מצוות עשה היא שנא' והגדת לבנך וכו' ותירץ דבמה שאומרים בתחילת קידוש זכר ליציאת מצרים יצא. והרשב"א כתב ט"א שאין לברך על קריאתה מפני שהיא מצווה שאין לה קצבה ידועה ואפי' בדיבור בעלמא שידבר בעניין יציאת מצרים יצא י"ח אלא המרבה ה"ז משובח עכ"ל אבודרהם. וכתב ע"ז אדוני זקני כהרמ"ט ולא ידענא מה נפקותא יש בין תירוצי הרי"ף ז"ל לתירוצי הרשב"א ז"ל כי לכא' כולם עולים בסגנון אחד בדבר עכ"ל:

הרשב"א ז"ל העלה דצריך לברך שהחיינו על ביטול חמץ וכתב דאי משום דאין לו הנאה בשריפתו הרי יוהכ"פ דאין לו הנאה ואפ"ה מברך שהחיינו וכ"כ הפר"ח דצריך לברך. ואני הצעיר לא ידעתי מה

¹⁶ כאן יש הערה מטושטשת: ק' לפי"ז מאי שנא מחנוכה ... הנרות ואפ"ה מברכין להדליק. ונראית כוונתו דכל ההדלקות בחנוכה הם מצווה אחת, ולפי"ז היא מצווה מופסקת ואפ"ה מברכין על כל חלק וחלק במצווה. וא"כ הכא יברך על כל כוס וכוס.

קשה לרבותינו זלה"ה דשאני יוהכ"פ אע"פ שמצר הוא עכשיו שמחר היא לו שמתכפרים עונותיו ולכן תקנו לו' שהחיינו משא"כ בחמץ מצר הוא על איבוד חמץ¹⁷ וק"ל:

הטעם שאנו חולקים ההלל, חלק ממנו אומרים אותו עם ההגדה וחלק אחר הסעודה על כוס ד', לפי שענין חלק אחד מדבר בו נכבדות ביציאת מצרים כמ"ש בצאת ישראל ממצרים וכו' הים ראה וינס וכו' בעבור זה אנו אומרים אותו עם ההגדה על כוס ב' שכולו עניין יציאת מצרים. אבל החלק הב' הוא מדבר על הגאולה העתידה כמ"ש לא לנו ה' לא לנו כי לשמך תן כבוד וכן הוא אומר על גאולה העתידה למעני אעשה ובגלל הדבר הזה אנו מתחילים שפוך חמתך אל הגויים ואין לחוש על מה שאין אנו גומרים ההלל וחולקין אותו ומסיחין דעתנו כל כך דכיוון שאמרנו אותו בתפילת ערבית ובירכנו עליו וגמרנו אותו כדת וכשורה יצאנו בו ידי חובה ואין אנו צריכים לגמור אותו פעם אחרת על אותו הדרך, אפס לעשות המוטל עלינו על הד' כוסות ובעבור זה אין לחוש על היסח הדעת. ומטעם זה אין אנו מברכים על קריאתו בבית כי כבר יצאנו בו י"ח בבה"כ כי שם הוא עיקר סודו. ובלבוש כתב טעמא דאין מברכין עליו משום שאין אנו קורים אותו בב"א ומחלקים אותו לשנים הלכך לא מברכין עליה ע"ש בדבריו¹⁸:

כתב בס' צרור החיים¹⁹ שמעתי בשם מור"י הרשב"א אם בא אדם בספינה ולא עלה ליבשה עד יום ט"ו לא יעשה הסדר ביום שאינו

¹⁷ אולי כוונתו שמאיבוד החמץ מרוויח רק שנמנע מבל ייראה ובל יימצא. וק' דע"י הביטול מקיים מצוות תשביתו.

¹⁸ בלבוש סימן ת"פ ס"א, זה לשונו: ומחגין לו כוס רביעי וגומר עליו את ההלל, ויכולין לגמור הלל אף שלא במקום הסעודה, ומתחיל לא לנו וגומר ואומרו בלא ברכה, כיון שחלקוהו לשנים כמו שכתבנו למעלה. ובסימן תע"ג ס"ז כתב: ואין נוהגין לברך על הלל משום דאית בה פלוגתא דרבוותא, וסבירא להו לקצת כיון שמחלקין אותו לשנים חציו קודם הסעודה וחציו אחר הסעודה הוי הפסק, ואין צריך לברך עליו, וק"ל כל דבר שיש ספק בברכתו אין צריך לברך, דברכות אינן מעכבות, לכך אין מברכין עליו שלא יכניס עצמו לספק ברכה לבטלה.

¹⁹ בשערי תשובה תפ"ב ס"א הביא: וכתב בר"י בשם מז"ה שכתב בשם צרור החיים כת"י שכתב שמעתי בשם מורי הרשב"א...

כמו הקידוש דקי"ל שאם לא קידש בלילה דמקדש ביום גבי מצה הרי אמרו אינה נאכלת אלא בלילה עכ"ל. וכ"כ בספר שיורי ברכה להרב כהר"י אזולאי נר"ו²⁰ משום רבי אשר בר חיים שכתב משם רבינו יהודה אלברגלוני דאם עבר זמן עבר. ע"ש ותבין:

הטעם שאמרו חז"ל שצריך שיאכל הב' זיתים של המוציא ושל מצה ביחד לפי שאם יאכל כזית של המוציא תחילה שהיא כזית של השלימה, הרי באותה אכילה יצא יד"ח מצה ואנן בעינן לחם עוני לשם מצה שהיא הפרוסה ולא השלימה. ואם א"א לו לאכול ב' זיתים ביחד יאכל של המוציא תחילה ואח"כ של אכילת מצה, ואם לא יוכל שאת ב' זיתים ביחד ואוכלם לחצאים צריך שלא ישהא בין תחילת האכילה להאכילה האחרת יותר מכדי אכילת פרס:

כתב בספר פסח מעובין ח"ל ספק אכל כזית מצה ספק לא אכל צריך לחזור ולאכול כזית מצה אחר, ולענין הברכה יש פלוגתא דרבוותא אם צריך לברך או לא וספק ברכות להקל עכ"ל:

הא דאין מברכין על המרור בפה"א כבר כתבנו לעיל דיצא בברכה של כרפס עיי' לעיל. אבל הרא"ש ז"ל פירש משום דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו וא"כ חובה הוא להביא מרור וא"כ הוי כדברים הבאים מחמת הסעודה בתוך הסעודה שאין טעונים ברכה לא לפנייהם ולא לאחריהם דהרי תנן ברך על הפת פטר את הפרפרת עכ"ל²¹. ואוכלו בלא היסיבה לפי שהוא ע"ש וימררו את חייהם. והב"י כתב שאם רצה לאוכלו בהסיבה רשאי ע"ש:

²⁰ הספר נכתב בחיי החיד"א – שנפטר בתקס"ב.

²¹ הוא ברא"ש פסחים פ"י סי' כ"ו. ועיי"ש שהביא דעת רשב"ם שאין מברכים משום שפותר את המרור בברכת הכרפס ושאר ירקות שאוכל קודם הסעודה, ומקשה דהוי היסח הדעת בקריאת ההגדה שבינתיים, ומיישב שכיוון שהייתה בדעתו לפטור המרור בברכת הכרפס ואין כאן שינוי מקום לא הוי היסח הדעת, ואע"פ שלענין נטילה מצינו שנטל גם על המרור דלענין נטילה הוי היסח הדעת משום דחיישין שמא נטנפו ידיו בינתיים. ועיי' עוד בתוס' פסחים קט"ו. ד"ה והדר אכיל, שכתבו דאע"פ שהוא חי הוי כדברים הבאים בתוך הסעודה דמביאים ירקות לגרור הלב.

טעם עשיית כורך לפי שנחלקו חכמים והלל, חכמים ס"ל דהמצה בזמן הזה דאורייתא אף כי לא נעשה קרבן פסח דכתיב בערב תאכלו מצות מ"מ, אבל המרור בזמן הזה דרבנן אבל מדאורייתא פטור דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו וקאי אקרבן פסח לומר בזמן דאיכא קרבן איכא מרור ואי לא לא, ע"כ סוברים חכמים שאין לאוכלם ביחד דאתי טעם מרור ומבטל מצה דאורייתא, והלל סב"ל דמצוות אינן מבטלות זו את זו וצריך לכורכן ביחד לכתלחילה דכתיב על מצות ומרורים יאכלוהו וכו' ומשמע שניהם ביחד, ולפי דלא אתמר הלכתא בש"ס לא כהלל ולא כחכמים על כן תיקנו לנו חז"ל לברך על אכילת מצה ואכיל לה, ואח"כ על אכילת מרור, ואח"כ אנו עושים הכריכה לדעת הלל הזקן ועל כן אנו או' באכילתו זכר למקדש [כהלל]²². והטעם שאין מברכין על הכריכה כתב בערוך דכיוון שכבר ברכנו על המצה ועל החזרת ואכילה זו לזכר בעלמא לא מברכין עלה עכ"ל:

אם שכח ולא אכל האפיקומן ולא מזכר עד שנטל ידיו אם אמר הב לן ונברך אוכל האפיקומן בלא ברכת המוציא ואע"ג דבעלמא חשוב סילוק שאני הכא דאתכא דרחמנא סעדינן, ואם לא מזכר עד שבירך ברכהמ"ז אם מזכר קודם שבירך בפה"ג יטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן ויחזור ויברך בהמ"ז ויברך בפה"ג. ואם לא מזכר עד אחר שאמר בפה"ג לא יחזור ויאכל האפיקומן, ויסמוך על המצה שאכל תוך הסעודה שכולם שמורות הם משעת לישה, אבל במקום

²² אין כוונתו דבזמן שאין ביהמ"ק קיים להלל צריך לכוון, דגם להלל דס"ל אין מצוות מבטלות זו את זו הנ"מ דאורייתא בדאורייתא, אבל דרבנן בדאורייתא לכ"ע מבטלות זו את זו, ע"כ בזמן הזה שמרור דרבנן, גם להלל יאכל המצה בנפרד. רק מטעם שאין הלכה כהלל, אנו אוכלים גם כזית מרור לבד, דלהלל אפשר לכורכו עם המצה, זכר למקדש. רק לרבנן, כיוון דבמקדש לא היו כורכים (או לפחות לא היו חייבים לכוון), א"כ זכר למקדש תקנו רק מרור, ולא יכרוך עם מצה שהיא רשות, דרשות ודרבנן מבטלות זו את זו.

שנהגו לעשות שימור למצת מצווה משעת קצירה²³ אפילו לא נזכר עד אחר קריאת ההלל יחזור ויטול ידיו ויברך המוציא ויאכל האפיקומן ויברך בהמ"ז על הכוס וכן הדין אם לא אכל בתוך הסעודה אלא מצה עשירה צריך לחזור וליטול ידיו ולאכול כזית אפיקומן ולא נפיק בכזית של המוציא ולא בכזית של אכילת מצה ולא נפיק אלא במצה שאכל בתוך הסעודה דווקא אם היא ממין המצה של האפיקומן [שו"ע תעז ב]:

כתוב בספר אגרות הרמ"ז ח"ל ומה ששאלת מעניין הזווג בליל פסח שחל להיות בשבת אין ספק דאסור דליכא זווגא מסיטרא דילן, ועל עניין הסיפור שאחר קריאת ההגדה שמרבה לספר פשיטא לי שאסור שמא יטה עכ"ל. ובס' יוסף עליכם כתב ח"ל ויבין האדם בעצמו שלא יחזיק נוקפו דאם לבו נוקפו ח"ו מוטב לו לשמש ולא יבוא לשום מכשול ח"ו ולא נאמרו שיעורים הללו אלא למצניעים עכ"ל וע"ש:

נשאל רבי מאיר מרוטנבורג אם יכולים לברך הטוב והמטיב בליל פסח אם נראה כמוסיף על הכוסות, והשיב דאינו נראה כמוסיף רק אם יברך בפה"ג כמו שמברכים על של כוסות עכ"ל. ועיין בטור ותבין:

כתב פ"ח בשם הר"ן ז"ל בסי' תצ"ו דמותר לכבות את הנר ביו"ט ב' משום דרך ארץ ע"ש:

והטעם לא ליתן מלח במים של עיסת מצת מצווה משום לחם עוני כ"כ האבודרהם:

הטעם שציוותה התורה שלא לאכול חמץ לפי שכן המצריים היה החמץ, לפיכך החמיצו וכח המצה עלה על גבם ואין בין חמץ למצה אלא כחוט השערה להכי איסור חמץ במשהו משא"כ [שאר] האיסורים שבתורה שהם בכזית בככותבת בני"ט. ומסמיכות חג

²³ ולא אכל מאותה מצה תוך הסעודה שיהיה יכול לסמוך ע"ז לשם אפיקומן [מ"א].

המצות לאלהי מסכה למדנו שהאוכל חמץ בפסח כעובד ע"ז שאיסורה בכל שהוא ולא ידבק בידך מאומה לכך לא יאכל חמץ וק"ל:

פסח שחל להיות במוצ"ש ושכח ולא הבדיל עד שהתחיל ההגדה ישלים עד גאל ישראל ואח"כ יבדיל. ונראה שאם רצה להפסיק אינו רשאי כמו שפירש בעל הלבוש ומשאר מקומות נראה דרשאי להפסיק. פסח מעובין:

כתב בספר אבן הירחי הרוצה לקיים מצווה מן המובחר לא ישיח עד שיעשה כריכה כהלל כדי שתעלה לו ברכת מצה ומרור²⁴ לכריכה דהלל דהא משום דלא איתמר הלכתא לא כמר ולא כמר עבדינן לחומרא כתרווייהו ה"נ צריכים לעשות לעניין ברכה שיעלה לשניהם ודווקא שיחת חולין אבל טול כרוך לא הוי הפסק עכ"ל:

כתב בס' שיירי כנה"ג ח"ל: יש לשאול למה אין אומרים בי"ט ב' של פסח את מוספי כיוון שהיו מקריבים קרבן מוסף ג"כ בשביל המועד, וכן ביום שבועות נמי למה אין אומרים את מוספי כיוון שהיו מקריבים קרבן מוסף בשביל שתי הלחם, ונראה דשאני עומר ושתי הלחם שאין אומרים את מוספי מפני שאותם הקרבנות הנוספים אינם באים על עצמו של יום כמו בשבת ור"ח ויו"ט אבל קרבנות שהיו מקריבים ביום ב' של פסח נוספים היו רק בשביל העומר, ודיום שבועות היו בשביל שתי הלחם. ועוד תירץ משם רבו תירץ נכון והוא עמ"ש רש"י ביומא דכל שלא יקרא מוסף אלא היכא דכתיב ביה "מלבד עולת הבוקר תעשו את אלה", אבל במקום שאינו אומר "מלבד" אינו נקרא מוסף אלא חובת היום. ובזה אתי שפיר שעל כן בעומר וב' הלחם אין אנו כוללים אותם במוסף היום ולומר את מוספי, דלא כתיב בהו מלבד עולת הבוקר אם כן חובת היום נינהו ולכן אין אומרים "את מוספי" עכ"ל דפח"ח ושי':

²⁴ תימה דגם להלל ברכת מצה אזלא על מצה לבד, ומלשון הרב משמע שישתוק משעת ברכת אכילת מצה.

ביום ראשון של פסח יש למעט באכילה כדי שיאכל מצה לתיאבון בליל ב' ואם חל פסח בשבת לא יעשה סעודה ג' אחר ט' שעות ביום כדי שיאכל מצה לתיאבון בליל שני:

כתב הרב כנה"ג אסור לשתות טאב"ק ביו"ט משום מכבה, ובמ"א אוסר משום מוגמר דאינו שווה לכל נפש ע"ש, ובעל חוקי חיים מתייר דמשום מכבה ליכא שסופו מבעיר כמ"ש מ"א סי' תקי"א ס"ק י', ומשום מוגמר ליכא דהאידנא אנו רואים ששווה לכל נפש עכ"ל. וראיתי בכתבי החה"ש החסיד המלומד בניסים כהה"ר **כליפא בן מלכא**²⁵ זלה"ה מעיר אגאדיר שכתב שהיה נוהג היתר ביו"ט רק שנזהר להדליק מן הנר הדלוק אלא ע"י גחלת שיבא לידי כיבוי והוא מכוון ליתן שמן בנר כשידליק בלילה שעור שיעור שתדלוק כל הלילה ויום וכך ראה שנהג רבו זלה"ה חוץ מ"ט של ר"ה שהחמיר וגם בט"ב אבל בשלש תעניות של ציבור וכ"ש תענית יחיד היה נוהג היתר זהו תורף דבריו ז"ל²⁶. ובס' ים יששכר פי' על התוספתא בדף ל"ו ביצה, האריך ביותר בהיתר שתיית הטאב"ק. ובדף ל"ז כתב שאין

²⁵ מח"ס שו"ת רך וטוב כת"י, וס' כף נקי י"ל ע"י מכון אורות המגרב לוד תשע"ד. נלב"ע באזור הת"ק.

²⁶ זה לשונו בספרו כף נקי, מכון אורות המגרב, לוד תשע"ד: נשאלתי על שתית טבאקו בשפופרת עשן על ידי שריפת אש ביום טוב וביום תענית. אם בעבור הבערה וכיבוי שלא לצורך בי"ט וכדין המוגמר. וביום תענית אם היא כאכילה, שרבים מתיישבת דעתם בו כאכילה. וכבר האריכו למעניות גדולי האחרונים ז"ל, יש מתירין בשניהם ויש אוסרין בזה ומתירין בזה, ויש אוסרין בשניהם, עיין בס' דרכי נועם ובשם כה"ג ולקט הקמח, זכר כולם לברכה. ומה שבחרתי לעצמי, היא דרך שראיתי למורי ז"ל, שהיה מתירה ביום טוב ובתנאי שידליקנה מן נר דלוק, ולא על ידי גחלת, שלא יבא לידי כבוי. והנר שמדליק ממנו היינו אם נשאר דולק מן הלילה ולא שידליקנה לצורך הטאבאקו. ואני מחמיר על עצמי ביום טוב של ראשי השנה, שלא לשתות כלל, מפני קדושת היום, וכמו שאמר ר' חייא לרב, אי לא אכלית כוליה שתא חולין בטהרה, הזהר בעשרת ימי תשובה, וכדאיתא בטור א"ח סוף הלכות ר"ה. ובתענית צבור ויחיד, אני מקיל בו, חוץ מצום תשעה באב שהחמירו בו חז"ל בכמה מלי, ובפרט שהרב בעל כה"ג שכתב לנדודות שותה טבאקו בט"ב, והואיל שאדם גדול כמוהו הוציא נדוי מפיו על זה, אין לזלזל בו. וגם בטאבאק הנשוף בנחירים, אם מחמיר בו בט' באב, וכ"ש ביום הכפורים, אע"פ שהקילו בו פוסקים גדולים, וכמ"ש לקט הקמח, כי מי שיכבש יצרו על שעה קלה ויחמיר על עצמו, עליו תבא ברכת טוב.

להדליק מן הגחלת אלא מן השלהבת והיינו כמ"ש החסיד הנזכר ועיי"ש בדבריו שהאריך הרבה בזה:

והרב מר וקציעה מתיר לשתות הטאבא"ק ג"כ ביו"ט ובתענית מלבד ביום ט"ב דנהגין איסורא והעיד הגאון אביו מהר"ר צבי זלה"ה שותהו ביו"ט [וא"ל] שבימי חורפו מנעו מלשתות ביו"ט וא"ל חסיד גדול ורב מובהק אד שלא יפה עושה דמאחר שרגיל בו מצטער הוא ביו"ט ומונע שמחת יו"ט וחזר לנהוג היתר זהו תורף דבריו ז"ל:

וראיתי כתוב למורי זקני בני הרב חסד לאברהם הוא מהר"ר **יצחק אזולאי** מכתיבת ידו שחלם עם הרב הגדול מהר"ר **שבת פולאסטר** ז"ל שהיה רב בעה"ק חברון תוב"ב בזמנו ואחר פטירתו חלם עמו והשביעו להרב הנז' בשם ה' צבאות שיגיד לו מה שאומרים בשמים על שתיית טאבא"ק ביו"ט ואמר לו הרב הנז' שהשותה אותו משמתינ אותו והשותהו בט"ב מקללין אותו וכן השותה אותו תחת חופת חתנים ומעלה שם חתן, מסמים עיניו בעשן לעוה"ב, וסי' לדבר עשן בחופה למה כל' אין ראוי לשתות שם עשן, והרב המפורסם **מוהר"א כהן** בס' שבט מוסר בהשמטות שיש בדפוס ראשון הביא סוף החלום הזה מפי השמועה ששמע מהר"ר **ניסים רחיליו** זלה"ה ואני בעניי ראיתי כל החלום כתוב מכתיבת ידו זלה"ה, וגם הרב הגדול מהר"ר **אליעזר בן ארחא** זלה"ה החמיר לו ולזרעו שלא לשתותם ביו"ט עכ"ל הרב **מהר"י אזולאי** נר"ו בספר מחזיק ברכה ע"ש:

וגם הרב בעל שיירי כנה"ג האריך [ו]הרבה בראיות לאסור שתיית עמוד עליו ודעהו. והרב מהר"י הנז' זלה"ה העלה בספר מחזיק ברכה ח"ל: והנזהר שלא לשתותו ביו"ט היינו דווקא ביו"ט ראשון אבל ביו"ט ב' שותה וכן שמעתי שהיה נוהג הרב הגדול מהר"ר אפרים נבון בעל מחנה אפרים וכן ראיתי שנהגו רבני קדישי התורה וכן אני נוהג אחריהם עכ"ל. וגם הרב מהר"י עייאש בס' בית יהודה אוסר שתייתה:

כתב הרמ"ע ח"ל בחוצה לארץ אין לספור העומר בליל ב' של פסח²⁷
[כאן חסרים ארבעה עמודים, וחבל על דאבדין...]

כתבו במנהגים דמוצאי שבת חול המועד אין לומר ויהי נועם וכו' וע"ד האמת שמעתי וראיתי שנהגו לומר ויהי נועם בכל מוצאי שבת אפילו בחש"מ וכ"ש אם חל יו"ט באמצע השבוע. עכ"ל ברכי יוסף:

נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה ביום ל"ג לעומר וכתב שכלי הלקט הטעם זכר לנשים צדקניות שנתעסקו לכבוד תלמידי ר"ע וכו' ע"ש. ובשיבולי הלקט כת"י כתב ט"א לפי שהעומר בא משעורים ושיעורו עשירית האיפה קמח שעורים וכן מנחת סוטה עשירית האיפה קמח שעורים על כן נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה כל הלילות של ספירת העומר להיות להם לזכר לבעבור תהיה יראת ה' על פניהם ונוסרו כל הנשים²⁸ עכ"ל, ולפי אלו הטעמים משמע דהני מנהגא לנשים אבל לפי הטעמים שכתב הטור משמע דאחד נשים ואחד אנשים וכמ"ש הרב כנה"ג עיי"ש. עכ"ל ברכי יוסף:

נסתפק הרב כנה"ג [יו"ד שפ"ח] במי שמת לו מת ברגל דמתחיל למנות אחר הרגל, אי אסיר בתפילין יום ראשון, וכתב דמסתברא [דאסיר], ע"ש באורך. ודעתי הקצרה נוטה להפך דעיקר הטעם משום מרירות כמ"ש הרא"ש, והביאו הרב מגן אברהם סי' תקמ"ח, ומזה דן במת לו מת ברגל לדידהו דמניחין תפילין בחה"מ, שיניח יום ראשון, ע"ש. וכיון שהטעם משום מרירות, גם לדין דאין מניחין

²⁷ המשך הדברים במחזיק ברכה, סימן תפ"ט ס"ב: ועתה אמת אגיד דנמצא כתוב כן בכתבי הגאון הרמ"ע מפאנו זצ"ל שלא יספור העומר בליל שני עד אחר הסדר וכבר נודע קדושת הרמ"ע ואת יקר תפארת גדולתו בנגלה ובנסתר ונח נפשיה דרב בשנת ש"פ בשנה דנח נפשיה הרב מהרח"ו זצ"ל כידוע. אמנם אחר זה היה לי ההדיט ויכוח עם רב אחד מקובל סובר הרזים שנתן טעם גם על פי הסוד ויישב הה שגורא תמוה על דרך האמת הנז' לספור ספירת העומר אחר ערבית וגם נדפס משם המקובל המופלא בדורנו מהר"ש שרעבי זלה"ה שיאמרו בני ח"ל ספירת העומר אחר הערבית ונתן טעם ויישב ע"פ הסוד. ואנכי איש צעיר כתבתי בזה במקומו בס"ד.

²⁸ ע"פ יחזקאל כ"ג כ"ח.

תפילין בחה"מ יש להניח ביום א' של אבילות, אכן סר מר המות בימי הרגל דעדו עליה. והן לו יהיה שהוא ספק, מספיקא אין לבטל מצוה רבה כזו, כמ"ש מהריט"ץ לנדונו הנז', ע"ש:

בשבת ויו"ט צריך שיאמר בקדושת כתר עם עמך ישראל ובר"ח ועמך ישראל. כ"כ מהר"ר גרשון הביאו בס' גן המלך סי' קל"ד. וכ"כ בס' ארחות חיים והכלבו, די"א עם עמך ישראל, דישראל הם העיקר. עכ"ל ברכי יוסף. וע"ש שהצריך הרבה בראיית ברורות ובאבודרהם חולק [דצ"ל] ועמך ישראל וכתב הטעם דאע"ג דישראל הם העיקר מ"מ אנו מכניעים ואנו אומרים דרך הענווה דהמלאכים הם קודמים לנו ע"ש בדבריו ותבין:

כתב הרב חק יעקב והביאו בספר יד אהרן, שהרמב"ם כתב בנסח הברכה את יום השבת הזה וכו', ע"ש. ואחד הרואה דברי הרמב"ם עיניו יחזו בנסח ברכות האמצעיות כתב כמה זימני את יום המנוח הזה. וכ"כ בשמו בספר בית דוד סי' רס"ג. ובספר פסח מעובין אות קל"ב כתב דהאומרים דרך צחות מנוח עם הארץ היה, לאו שפיר עבדי, מאחר דרש"י מאור הגולה [ביצה יז א ד"ה ואומר קדושת וכו'] כתב את יום המנוח. עכ"ד. ולא זכר דהרמב"ם והטור ומרן כתבו נמי את יום המנוח כרש"י. והך צחותא דמנוח עם הארץ היה, אמרו רבינו תם על ש"ץ שאמר בר"ח שחל בשבת ביעלה ויבא ביום המנוח וכו'. כמ"ש הר"ד אברודרהם [סדר ראש חדש, עמ' ריח]. ומינה שמעינן דגם ר"ת הוה קאמר את יום המנוח, רק שהקפיד על שהזכיר שבת ביעלה ויבא. וגם הרשב"ץ ח"ג סי' רפ"ב כתב את יום המנוח. עכ"ל ברכי יוסף:

והרב מהר"ח כתב שצ"ל את יום השבת הזה וכתב ח"ל ואף ש ... כתבו יום המנוחה פליאה להניח הכתוב יום השבת ולומר המנוחה עכ"ל ס' יוסף עליכם:

נהגו למכור המצות בשבתות שלאחר החג או ביו"ט ובזמן שמוכרים טוב שלא לשוחח בבה"כ ואם בעל נפש הוא [יראה] לומר מזמורים בזמן הזה:

אם רב העיר קנה מצווה יכול איזה אדם להוסיף עליו דבמצוות אין חולקים כבוד לרב דקרוב אדם אצל עצמו:

אם קנה מצווה לשנה ועקר את דירתו מן העיר בתוך השנה יכול הוא למוכרה ולתתה למי שירצה ואין קונה החסרונות יכול לעכב עליו, ואם קנה מצווה לשנה ומת בתוך השנה אין יורשיו חייבים לשלם אלא לפי חשבון הימים שעשה אביהם המצווה ההיא, אבל אם יש להם מנהג ינהגו כמנהגם:

ראובן התנדב במצווה אחת כך וכך ובא רעהו והוסיף עליו והגבאי רוצה לתת המצווה לראובן כי אותו שהוסיף עליו אינו בטוח, חייב ראובן לקחת המצווה ההיא ולתת בה מה שהתנדב תחילה, ולא אמרין עכשיו כשהוסיף עליו שמעון א"כ נסתלקה ממנו ועכשיו אם רצה שלא לקחתה לא יקחנה אפ"ה חייב, כיוון שהשני אינו בטוח כמאן דליתיה דמי, ע"כ מס' לדוד אמת להרב מהר"ר יוסף אזולאי נר"ו:

כתב בלבוש חז"ל מה שנתנו חז"ל סי' בלשון הזה בס' פרשיות של פסח **משך תורא** וכו' שא"א שנפלו במקרה בלי שום כוונה כי ודאי נתנוהו בכוונה ורמז רמזו בו כמנהגם בכל מקום כי שיחתם צריכה תלמוד כ"ש במקום הזה שנתנוהו סי' לקריאת התורה. על כן אנו אומרים שרצו לרמז בצחות לשונם זה מה שנעשה לישראל ע"י מעשה העגל שנשתלחו הבכורות מעבודת השי"ת ונבחרו הלוויים במקומם. והפ' **משך תורא** ר"ל כשמשכו ישראל לעשות להם את תבנית השור לע"ז שמשכוהו [לקחתו מ]תחת כסא הכבוד שהוא אחד מהד' פנים שבמרכבה, **קדש בכספא** ר"ל אז לקחוהו ועשוהו ככסף ע"ש הכתוב כסף הרביתי לה זה עשו לבעל, ואח"כ מפרש ואומר ואיזהו **פסל במדברא** כלו' הוא אותו הפסל שעשו ישראל במדבר, ומה נעשה להם ע"י כך **שלח בוכרא** כלו' ששלח הבכורות מעבודתו ובחר בשבט לוי שלא חטאו בעגל, ולפי שע"י עיקר הגאולה הזאת נבחרו הבכורות לעבודת השי"ת משום שניצולו ממכת בכורות והם מרדו בעגל ומאסו עבודת השי"ת, על כן נתנו חז"ל סי' ברגל זה

על דרך התוכחה לזכור מה שנאבד מהן בפשיעתן וכל א' יתן אל ליבו עכ"ל:

והרב הגדול כהה"ר **חביב טולידאנו**²⁹ ז"ל כתב ח"ל ואני או' שרצו לרמח בצחות לשונם זה עניין טוב לזירח, **משך תורא** ר"ל אין אין ראוי לאדם שיעסוק בתורה עד שישא אשה ז"ש משך תורה כל' משוך התורה מאצלך ועסוק בה ואח"כ תשא אשה. זהו **קדש בכספא** דהיינו קידושין דאשה נקנית בג' דברים ואחד מהם כסף, ואח"כ יעסוק בסחורה זהו **פסל במדברא** שיצא למדבר ולימים לעסוק בסחורה, ואח"כ יזכה לבנו בכורו שנא' **שלח בוכרא** שילך אצל כהן לפדותו. והראייה לזה דכתיב יגיע כפיך כי תאכל וסמך ליה אשתך וכו' עכ"ל:

וטעם לזה הסדר שסידרו לנו חז"ל בפרשיות הללו כתב הר"ן ז"ל ח"ל: משום דבשני אית לן למקרי שור או כשב משום דכתיב ביה וספרתם והספירה היא ביום שני ובשביעי אית לן למקרי פ' בשלח שביום שביעי אמרו יש' שירה על הים והשאר כולן נקראות בסדר שהם כתובים בתורה וכתוב בהם מעניינו של פסח עכ"ל:

נשאלתי בי"ט שני של פסח על ביצה שעושין לסדר שבישלוה בקדירה ערב פסח ובאותה קדירה בשלו ג"כ התבשיל ליל א' וליל שני ואח"כ באו לאכול הביצה הנז' ומצאו בה דם ולא נודע אם בשעה שנתבשלה בקדירה היה ס' שכבר נאכל התבשיל ובאו לשאול אם הקדירה אסורה מספק.

נראה דלגבי תבשיל של עכשיו שיש בו ס' כנגד הביצה ודאי שהתבשיל מותר דאף את"ל שכבר נאסרה הקדירה כיון דהאוסר אותה היא הביצה הרי ידענו שיעור האיסור ואין משערין כנגד הכלי דומה לכך חדשה דסימן צ"ח סעיף ה'.

²⁹ ב"ר חיים, מגדולי פוסקי מרוקו בדורו. תי"ח – תע"ד. הניח אחריו כת"י עהש"ס. והוא דודו שלו מהרי"ט אבי זקנו של רבינו.

אבל יש לדון בגוף הקדירה דלכאורה נראה דהוי ספק ספיקא ספק אם היה הדם במקום האוסר דמבושלת אינו ניכר ואת"ל היה בחלמון שמא היה בתבשיל ס'. ואין זה כלום דספק הראשון הוא בגופו וספק שני הוא בתערובת ובכה"ג לא חשיב ספק ספיקא כדאיתא סי' ק"י וכיון דליכא אלא חד ספיקא אזלינן לחומרא דקי"ל כמ"ד דדם בצים אסור מדאורייתא ולא דמי למא שהעלה הרב בש"ך סימן ס"ו ס"ק יו"ד דבנתערבה ביצה שיש בה דם עם ביצים אחרים וספק אם היה דם במקום האוסר דמותר אפי' למ"ד דם ביצים דאורייתא מכל מקום הרי נתבטל ברוב מן התורה ולא נשאר אלא שיעור דרבנן והרי ספק אם היה איסור כלל או לא עדיף מנשפך יע"ש באורך. דהתם הרי סוף סוף יש ביטול מיהא מן התורה דביצה עם ביצים הוי מין במינו אבל בנ"ד דהוי מין בשאינו מינו ליכא ביטול מן התורה כלל דמין בשאינו מינו צריך ס' והוי ספיקא דאורייתא ולחומרא. עכ"ל הרב **מהר"י עייאש** בס' בית יהודה שאלה נ' ועיי"ש שהאריך יותר:

עוד כתב בשאלה מ"ז שנשאל על אלו שמוציאין מים שרופים מגרוגרות בכלים של חמץ דהיי' שהכלי שבו הגרוגרות שמניחין על האש הוא חמץ, וגם כסוי שעליו, ועוד שלשין אפר וקמח ומדבקין הכסוי עם הכלי כדי שלא יצא הרוח מה דינם של מים שרופי' אם מותר לשתותן בפסח עש"ב באורך וברוחב:

עוד נשאל אם מותר ללוש במי פירות למקרו"ר אי חיישינן משום מראית העין והעלה משום רבו זלה"ה דאסור משום מראית העין עש"ב דק"ח. עוד כתב דאסור לטגן דגים בקמח של מצה אפוייה משום מראית העין:

כתב הרב הנז"ל³⁰ שאלה ל"ה ח"ל נשאלתי בפסח שחל להיות בשבת ובליל שבת הדין הוא להקדים ויכולו קודם ההלל מטעם תדיר ושאינו תדיר תדיר קודם וטעה הש"ך והקדים ההלל אם יש למחות בידו ולהחזירו אע"פ שהתחיל בברכה או דילמא כיוון שכבר

³⁰ בית יהודה.

התחיל מאי דהוה הוה, והעלה דאין להפסיק בברכה דלא אמרו דתדיר קודם אלא למצוה ולא לעכב עש"ב באורך:

יש ליתן טעם למ"ש המגיד **ועברתי בארץ מצרים אני ולא מלאך** כו' דמה טעם היתה גאולת מצרים ע"י הקב"ה בעצמו ולא ע"י מרע"ה, ואפשר עמ"ש בס' מדבר קדמות הנדפס מחדש להרב **מהר"י אזולאי** נר"ו דגלות ישראל במצרים היה ע"י מכירת יוסף ומדת הדין רצתה שישתעבדו עוד ז' פעמים על חטאם והקב"ה נתן להם השבת לכפר, וכשחללו השבת בבית ראשון גלו, ובבית שני ע"י שנאת חנם נתעורר חטא וישנאו אותו כו' עש"ב הביא הדבר משם זוהר חדש, נמצא דגלות ישראל במצרים היה ע"י מכירת יוסף. ולכן בשביל דמשה היה משבט לוי והוא היה עם שאר אחיו במכירת יוסף לכן לא רצה הקב"ה לעשות גאולה על ידו ועשאה הוא יתברך בעצמו, משא"כ בגאולת המן נעשתה הגאולה ע"י מרדכי ואסתר שהיו משבט בנימין שלא היה עמהם במכירת יוסף [וכן] כל הגלויות, שכולם לישראל הם על עוון מכירת יוסף וכמבואר בס' הנז'. ע"ש. **נ"ל חט"ן**³¹:

ימי הספירה

נוהגים בתספורת שבין פסח לעצרת שלא להסתפר עד יום ל"ד בבוקר כסברת השו"ע ואפ"ל בעל ברית אין להתיר דכך נהגו שלא לחלק עכ"ל הרב **מהר"י עייאש** בס' בית יהודה. ומצידי הספר מצאתי בכת"י **אדוני זקני כהרמ"ט** ז"ל ח"ל כתב **אדוני אבי ומורי**³² ז"ל בהלכות ט"ב דבעל ברית מותר להסתפר אם חלה [הברית] מר"ח ט"ב³³ עד התענית. עיין באו"ח סי' תקנ"א סעיף א' בהגהה וסעיף י'. ואני בנו הבאתי ראיה לדבריו בי"ד סי' שצ"ג ס"ג

³¹ חתימתו של רבינו על רבים מחידושי.

³² לכאן זה המהרי"ט, רבי יעקב טולידאנו בעמח"ס ברית יעקב עהש"ס ועוד, שרבינו נינו, ועיי' לעיל הערה 3.

³³ צ"ל אב.

בהגהה³⁴. ועיי"ש בלבוש באותו סי' מ"ש. וא"כ יצא לנו מזה לסברת אדוני אבי ז"ל דמתיר לבעל ברית להסתפר בשבוע שחל בו ט"ב כ"ש בין פסח לעצרת שהוא מותר ואף מי שאוסר התם הכא יודה דמותר דשאני ט"ב דחמיר טובא וק"ל עכ"ל:

שבועות³⁵

מצאתי כתוב בכת"י הרב כהה"ר **דוד הסבעוני** זלה"ה משם **רבי מימון** אביו של הרמב"ם ז"ל, ח"ל אין להקל בשום מנהג ואפי' הוא מנהג קל. ומכלל התפוחים שמשליכים בשבועות מהגג ולוקטים אותם התינוקות. וכן מנהגינו בדרעא להשליך החתן על הכלה תפוחים בשבועות. וגם נוהגים לזלף מים קצתם על קצתם, וגם נוהגים לאכול מאכל עשוי מבצק חיטים שקורים לו אלפאדווי"ס, וגם מניחים עוגות מצות מפסח עד עצרת ואוכלים אותם בסעודת הבוקר בשבועות. וזה המנהגות אין ראוי לבזותם, ומי שמנהגם זריז ומשתדל הוא, כי הם מעיקרים נעשים. ולא יבחו במנהג האומה, וכבר אמר הנביא ע"ה ואל תטוש תורת אמך את אומתיך לא תעזוב. ובקבלות הגאונים ראשי ישיבות זכרו מנהגות כאלה בהגדותיהם בסיפוריהם ולא יתבזה דבר ממה שעשו הקדמונים ז"ל עכ"ל הצריך לענייננו. ועיין בדבריו הביא כמה מנהגים כמו זה.

ואני הצעיר נ"ל קצת טעם למה שאנו נוהגים לזלף מים משום שביום זה נתנה התורה ולכך מזלפים זה על זה מים דהתורה נמשלה למים ומריקים התורה זה על זה וכן נמי תפוחים שנמשלה כנסת ישראל לתפוח שנא' כתפוח בעצי היער וכו' וטעם שהקטנים מלקטים אותם משום שהם נכנסו ערבים על ישראל בשביל קבלת התורה:

³⁴ ז"ל הרמ"א שם: ומותר לו לתקן הצפרנים ולגלח לצורך המילה, אבל אם יש מוהל אחר אסור (סברת הרב דלא כא"ז דמתיר סתם). וכן כל דבר מצוה שא"א לעשות בלא האבל, מותר לו לצאת לקיים המצוה (סברת הרב וב"י).
³⁵ העתקתנו תחלת דיני שבועות מפאת חשיבות דברי רבינו כאן בעניין שמירת המנהגים.

